

Baština na razmeđu svjetova

U povodu knjige *Baštinske studije: od moderne do postdigitalne kulture*, autorice Lejle Kodrić Zaimović.

Sarajevo, Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, 2021, 190 str.

Heritage between the Worlds

On the occasion of the book *Heritage Studies: from Modern to Post-digital Culture*, by Lejla Kodrić Zaimović.

Sarajevo, National and University Library of Bosnia and Herzegovina, 2021, 190 p.

Senada Dizdar

Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, Bosna i Hercegovina / Faculty of Philosophy, University of Sarajevo, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

senada.dizdar@ff.unsa.ba

Bavljenje kulturnom baštinom stalna je preokupacija i interes univerzitetske profesorice dr. Lejle Kodrić Zaimović. Nakon niza knjiga, studija i radova iz te oblasti, ona se sada javnosti predstavlja naučnom monografijom *Baštinske studije: Od moderne do postdigitalne kulture*, koja je nastala kao svojevrsna sinteza ranijih istraživanja, ali i kritička opservacija sadašnjeg stanja baštinskog univerzuma. Knjiga je koncipirana hronološki i kroz sedam studija prati put baštine u uvjetima ubrzavanja njenog razvoja, ne samo zbog tehnološkog napretka nego i svijesti o značaju baštine u postindustrijskoj i postdigitalnoj kulturi.

Knjiga počinje tekstom *Umjesto predgovora: Zagovaranje za baštinske studije* (11-19), dvostruko znakovitog naslova, jer se već u naslovu definira cilj nastanka knjige, a to je izučavanje baštine kao pojma *per se* u okviru baštinskih studija, ali isto tako, ovakav naslov poglavlja narušava klasičnu strukturu naučnog rada i nagovještava da “tekstovi nisu završeni i da su otvoreni za dijalog. Tako stilsko markiranje teksta upućuje da je sve proces, da nema krajnjih sudova i istina, te da je nužno stalno propitivanje svih fenomena, pa i pojma baštine, što je svakako odlika postmodernističkog stila koji će biti dominantan u ovim studijama.”

Na tom tragu, prvo poglavlje knjige, *Osvrt na 20. stoljeće: Vrijeme obnove interesa za baštinu* (21-33), donosi raspravu o ispravnoj nominaciji baštinskih ustanova, počevši od, na ovim prostorima uvriježenog naziva *ustanove kulture*, njegovog preimenovanja u *informacijske ustanove*, a nešto kasnije i pojavu pojma *baštinske ustanove*, kojim se ponovo afirmira njegova temeljna zadaća da su to *ustanove pamćenja*, jer čuvaju pamćenje zajednice, vežući pojam pamćenja uz nove teorije *kulturnog pamćenja*. Dakle, unutar ovog poglavlja podsjeća se na njihova dva kontinuirano važna segmenta – baštinski i informacijski – zbog čega je ustanove ba-

štine i dalje važno razumijevati i kao baštinske i kao informacijske ustanove.

Drugi dio knjige, *Baština: Od djelatnosti do akademske discipline i profesije* (35-56), svojim je sadržajem dragocjen prilog utemeljenju baštinskih studija kao akademske discipline, mapirajući njen razvojni put kroz temeljne pojmove i njihove odnose (kultura / digitalna kultura), navodeći najeminentnije časopise poput *The International Journal of Heritage Studies* i *The Journal of Cultural Herit*, akademske kolegije i međunarodne dokumente. Proširujući djelokrug svoga razmatranja o baštini u širi kontekst kulture, autorica daje transformaciju pojma kulture, navodeći najznačajnije autoritete koji je definiraju, od M. Arnolda, T. S. Eliot, M. Horkheimera i T. Adorna, C. Lévy Straussa, R. Barthesa, R. Williamsa, “do njene preobrazbe pod utjecajem tehnologija u pojam digitalna kultura, čiji su aspekti opisani različitim metaforama kao što su *globalno selo*, *postindustrijsko društvo*, *postmoderno stanje*, *kraj historije*, *umreženo društvo*, *smrt udaljenosti*, *kult amatera*”. Probijanju granica ovog polivalentnog pojma doprinosi i jedna od mnogobrojnih UNESCO-vih definicija kulture, u kojoj se zrcali opći trend prevazilaženja tradicionalne opozicije “visoka” / “niska” kultura i znatno proširuje opseg pojma kulture, razumijevajući pod kulturom i forme svakodnevnog života i tzv. “popularnu” kulturu. U ovom poglavlju problematizira se i današnja pozicija kulture, koja je izložena konzumerskom mentalitetu i pretvaranju kulture u robu, što svako utječe na svakodnevne prakse baštinskih ustanova. Rješenje ove situacije autorica vidi u usustavljenju baštinskih studija kao akademske discipline *per se*, prevazilaženju statusa zanimanja u pravcu etablirane profesije, te jačanju strukovnih organizacija, profesionalnog izdavaštva, unutarsektorske, ali i prekosektorske saradnje.

U prva dva poglavlja autorica je iznijela argumente zbog kojih je potrebno uspostavljanje baštinskih

studija kao samostalne akademske discipline, da bi se u trećem poglavlju, Digitalni životi tradicionalne građe: Baština online (57-72), bavila procesima koji su doveli do razmatranja baštine u širem informacijsko-komunikacijskom okruženju, gdje se bavi problemima tipologizacije baštinskih fenomena zasnovanih na dihotomiji – materijalna i nematerijalna kulturna baština. Pri tome ističe da u suodnošenju nematerijalne i digitalne kulture digitalni mediji imaju značajnu ulogu pri “zapisivanju” i prezentiranju nematerijalne baštine te, što je još važnije, kreiranju novih oblika nematerijalne baštine, napominjući da digitalni objekat još uvijek nije priznat kao objekat kulturne baštine.

U vremenu razvoja takozvanih participativnih korisničkih usluga, podjela informacijskih usluga na tehničke i korisničke usluge ili pak na usluge orijentirane na sisteme ili korisnika, imenovanje tih usluga kao referalnih usluga sve više postaje upitno, jer je nespojivo sa novim iskustvima i očekivanjima korisnika. Ti problemi i redefiniranje usluga, te preobrazba baštinskih institucija od informacijskih u kulturnoinformacijske, sadržaj je četvrtog poglavlja Digitalni informacijski servisi: nova razvojna prilika za baštinske ustanove (73-86).

Digitalna transformacija društva prouzročila je propitivanje temeljnih pojmova, epistemologije i metodologije unutar baštinskog sektora, a sve je dodatno usložnjeno pojavom novih oblika konkurentskih praksi nebaštinskog / komercijalnog sektora, sa kojima informacijske ustanove moraju da dijele informacijski prostor. O tim problemima autorica govori u petom poglavlju, Baština u sudaru s konkurentima: Potencijal unutarsektorskog povezivanja i prekosektorske saradnje (87-98), gdje navodi da uspješno funkcioniranje baštinskih institucija u savremenom informacijsko-komunikacijskom okruženju leži upravo u njihovoj kulturnomemorijskoj i informacijskoj ulozi, te njihovom unutarsektorskom povezivanju i prekosektorskoj saradnji.

Trajni interes autorice, još od njene doktorske disertacije *Model digitalnih informacijskih usluga u baštinskim ustanovama*, je propitivanje mogućnosti i ograničenja digitalnih usluga koje pružaju ustanove baštine u okruženju participatorne kulture. Elaboriranje ove teme dato je u šestom poglavlju Baština na webu: Začetak društvene participacije (99-132), u kojemu, nakon iscrpnog razmatranja participativne kulture uopće i njene uloge u ovom sektoru, autorica zaključuje da se unutar participatornog online okruženja očito mijenja paradigma ustanova baštine, koje se od “pouzdanih čuvara” sve više kreću ka “facilitatorima pristupa”.

Nakon praćenja pojedinih fenomena koji su dio baštine, redefiniranja pojma baštine i njegovog kontekstualiziranja, u sedmom poglavlju knjige Doba disciplinarne zrelosti i preispitivanja: Kritičke ba-

štinske studije (133-150) dat je kritički osvrt na fenomene baštine i njenu novu ulogu u postmodernom i postindustrijskom društvu. U poglavlju se kratko predstavljaju faze razvoja pojma baštine i objašnjava da je to pojam znatno stariji od onoga kako ga definira moderna, jer ga možemo pratiti kroz djelatnost još od starog vijeka, preko antike i srednjovjekovlja, da bi se sa prosvjetiteljstvom etablirao kroz nastanak institucija baštine u baštinski univerzum. Zatim se u poglavlju navode razlozi nastanka nove discipline koja povezuje te “raspršene” prakse i teorije u jedinstven akademski program baštinskih studija, koje pod utjecajem postmodernističkih teorija o Dugom, Drugacijem i Drugosti prevazilazi početne evropocentrične i globalizacijske vidove pogleda na baštinu, i čitava disciplina dobiva novi kritički diskurs, te se govori o kritičkim baštinskim studijima. Međutim, sva svjetska nastojanja u realizaciji ovih studija, njihovoj naučnoj, metodološkoj i epistemološkoj utemeljenosti, kao i da zaobilaze bosanskohercegovačke baštinske ustanove, kako autorica navodi, ovaj sektor kod nas još uvijek nije ni u statusu nascenti, zbog čega bi knjiga *Baštinske studije: Od moderne do postdigitalne kulture* trebala biti vrijedan doprinos njihovog utemeljenja i na ovim prostorima.

I posljednje, zaključno poglavlje, Zaključno o baštinskim kontroverzama: Budućnost baštine u postdigitalnom dobu (151-161) nema klasične zaključke, pa se postavljaju pitanja o funkcioniranju baštine u novom okruženju, njenoj perspektivi, ali i kontroverzama koje je prate.

Knjiga ima i ostale neophodne elemente: Zahvala (163), Popis izvora i literature (165-175), Registar važnih imena i pojmova (177-187) i O autorici (189-190)

Monografija *Baštinske studije: Od moderne do postdigitalne kulture*, jedinstveno je djelo, sačinjeno od sedam studija, od kojih svaka za sebe može biti i samostalni tekst, povezanih u čvrstu strukturu s nakanom da se polivalentni pojam baštine i njena transformacija objasni, počevši od njene nominalizacije, preko institucionalizacije fenomena baštine, redefiniranja njenih usluga u novom participativnom okruženju, a sve sa ciljem da se ponudi cjelovito, sistematsko i naučno razumijevanje transformacije baštinskog sektora, ne samo na nivou informacijsko-komunikacijskih dostignuća nego kao važan segment memorijske i participativne kulture. Ne sporeći ulogu i značaj dosadašnjih bavljenja baštinom unutar pojedinačnih baštinskih disciplina, knjiga *Baštinske studije: Od moderne do postdigitalne kulture* pojavljuje se kao snažna argumentacija i prvi bosanskohercegovački cjeloviti okvir za teoriju i praksu baštine *per se*, kao i snažna teorijska podloga za zagovaranje osnivanja baštinskih studija.

Po tipologiji knjiga je naučna monografija, namijenjena prije svega akademskoj i stručnoj zajednici, koja će svojim temama pomoći i manje upućenom čitatelju da je čita kao popularno štivo, koje će pomoći granice njegovog pogleda na baštinu. Osobito bi bilo važno da knjiga bude prihvaćena i kao dio strategije razvoja bosanskohercegovačkog društva, koje digitalnu transformaciju svodi na tehničke konstrukte, te da ovaj naučni diskurs postane osnova u odlučivanju u baštinskom sektoru.